

Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2021/2022 навчальному році

Заходи з протидії пандемії – масковий режим, соціальне дистанціювання, особливості перебування учнів і вчителів у закладі освіти, необхідність самоізоляції інфікованих тощо – впливає на організацію освітнього процесу. Такий режим роботи закладу освіти ускладнює діяльність фахівців психологічної служби – практичних психологів і соціальних педагогів. В умовах карантину в окремих закладах освіти запроваджується дистанційне або змішане навчання, що призводить до низки ускладнень, а саме для здобувачів освіти: не має зовнішнього контролю (або його послаблено) за виконанням навчальних завдань; складно самоорганізуватися і планувати режим навчальної роботи і відпочинку; обмежено соціальні контакти з однолітками; для педагогів: потрібно змінювати плани і навчальні програми з урахуванням застосування телекомунікаційних технологій при низькому рівні навичок користувача у значної кількості педагогів; треба поєднувати професійну діяльність із приватним життям і змінювати усталений ритм життя.

За таких умов істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти щодо забезпечення своєчасного і систематичного вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їх поведінки і діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей; сприяння створенню умов для виконання освітніх і виховних завдань закладів освіти, соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей та завдань системи освіти.

Розвиток психологічної служби у системі освіти

Для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу у новому навчальному році просимо керівників обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки вжити заходів для стовідсоткового забезпечення закладів освіти, зокрема навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби, методистами, практичними психологами, соціальними педагогами відповідно до нормативної потреби.

Отже, керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь) освіти і науки у новому навчальному році потрібно вжити заходів щодо забезпечення фахівців психологічної служби закладів освіти окремими

робочими кабінетами.

Навчальна діяльність

Навчальна діяльність – форма активного співробітництва, спрямована на удосконалення, розвиток, формування особистості.

Фахівцям психологічної служби рекомендовано впроваджувати факультативні курси, завдяки яким відбувається підвищення психологічної культури усіх учасників освітнього процесу.

Комісією з психології та педагогіки Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України надано гриф «Рекомендовано МОН України» для використання у роботі практичними психологами і соціальними педагогами.

Програми факультативів, спецкурсів і курсів за вибором розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/fakul-tatyvy/>

Просвітницька робота

Робота з проведення просвітницької діяльності залежить від потреб певного закладу освіти.

Основний зміст просвітницької роботи фахівця психологічної служби закладу освіти полягає у:

- формуванні культури здорового способу життя;
- інформуванні про вплив та наслідки вживання наркотичних, психоактивних речовин, алкоголю та тютюнопаління;
- ознайомленні учасників освітнього процесу із загрозами, які може нести інтернет (шахрайство, спам, кібербулінг тощо);
- інформуванні молоді з проблем торгівлі людьми;
- популяризації ненасильницької моделі поведінки;
- інформуванні про соціально-небезпечні хвороби;
- ознайомленні педагогів та батьків з основними закономірностями та умовами сприятливого розвитку дитини.

Маємо наголосити на тому, що в сучасних умовах соціально-економічної кризи і карантинних заходів, пов'язаних із пандемією, істотно зростає роль психологічної служби у системі освіти, а саме: проведення соціально-педагогічної і психологічної просвітницької діяльності, надання інформації всім учасникам освітнього процесу щодо збереження їхнього соціального благополуччя і психічного здоров'я.

Стрімкий розвиток і кардинально нові технології відтворення сучасних інформаційно-комунікативних потоків зумовлюють принципові зміни в системі управління ризиками інформаційної безпеки України. Комплексна оцінка актуальних загроз психологічній безпеці особистості та української спільноти в умовах інформаційного вибуху потребує нагального визначення інноваційних підходів до підвищення якості формування медіа-інформаційної культури особистості, що передбачає принципову трансформацію системи особистого захисту та протидії негативним впливам в умовах медіакратії, інформаційних війн, наявності великої кількості сумнівних інформаційних джерел, спаму і флуду, токсичної пропаганди і реклами, інформаційного перевантаження та

інформаційних ризиків у контексті сучасних суспільних викликів, зумовлених пандемією COVID-19 та військовими діями на Сході України.

Практичним психологам і соціальним педагогам закладів дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти необхідно зосередити зусилля на виконанні :

заходів Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища в Новій українській школі, затвердженої Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020;

систематично проводити просвітницько-профілактичні заходи з учасниками освітнього процесу щодо медіаграмотності та медіазахисту;

Повніше використовувати можливості неформальної освіти, зокрема «шкіл свідомого батьківства», що створюються в закладах дошкільної, загальної середньої та професійно-технічної освіти, для поширення серед батьків інформації щодо запобігання всім формам насильства та актуальним медіа загрозам.

Сприяти формуванню в учасників освітнього процесу потреби набувати навичок свідомого, відповідального споживання медіа-продукції, розвивати критичне мислення, здатність відокремлювати оцінювальні судження, що транслуються у медіапросторі, від реальних фактів; обмежувати себе, особливо в критичних ситуаціях, споживанням інформації лише в обсягах, необхідних і достатніх для вирішення певної життєвої проблеми; адекватно оцінювати масштаб своєї особистої життєвої ситуації, не розширюючи її сприйняття до розмірів регіону, країни чи світу; виробити у себе толерантність до невизначеності, усвідомити, що від загроз та небезпек, які з'являються в сучасному світі, можна успішно захищатися навіть за умови недостатнього знання про їхні причини, якщо опанувати надійні способи захисту.

Перелік просвітницько-профілактичних програм розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyi-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/>

Корисні ресурси з медіаосвіти та медіаграмотності

Безпека дітей в інтернеті:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robot-ta-zahist-prav-ditini/bezpeka-ditej-v-interneti>

Безпека в інтернеті: <https://imzo.gov.ua/diyalnist/bezpeka-v-interneti/>

Електронна бібліотека Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України: <https://ispp.org.ua/elektronna-biblioteka/>

Портал медіаосвіти та медіаграмотності:

<https://medialiteracy.org.ua/category/library/resources-library/>

Підбірка актуальних ресурсів з медіаграмотності:

<https://gurt.org.ua/articles/42722/>

Добірка онлайн-ресурсів про медіаграмотність від освітнього омбудсмена: <https://nus.org.ua/news/dobirka-onlajn-resursiv-pro-mediagramotnist-vid-osvitnogo->

ombudsmena/

Добірка матеріалів про медіаграмотність:

<https://msu.edu.ua/library/mediahramotnist-korysni-materialy/>

Медіаграмотність для освітян:

https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:CZ+MEDIA101+2018_T3/about

Медіаграмотність як інструмент активного освоєння комунікаційних середовищ: <http://www.biblioteka.lviv.ua/files/Media.pdf>

Цифрова освіта: <https://osvita.diia.gov.ua/>

Цифрова гігієна: яких правил варто дотримуватися в інтернеті?: <https://thedigital.gov.ua/news/tsifrova-gigiena-yakikh-pravil-varto-dotrimuvatisya-v-interneti>

Цифрова гігієна: як користуватися соцмережами, аби вони не використовували вас?: <http://surl.li/xgju>

Явища порушення академічної доброчесності – не є суто українським. Вони в тій чи іншій мірі властиві практично всім країнам. Однак наша держава має свої причини виникнення недоброчесної поведінки в освіті. Найсуттєвішими вважаємо недосконалий ринок праці та проблеми в освітньому процесі (застарілі методи, слабку мотивацію педагогів, перевантажені освітні програми). Поруч з вирішенням цих проблем формування культури академічної доброчесності є не менш важливим, оскільки пов'язане з цінностями, що впливають на поведінку окремої особистості і її взаємодію у суспільстві. Тож від успіху впровадження культури академічної доброчесності залежить успіх доброчесності не тільки в освіті, але й у подальшому житті.

Доцільно поступово занурювати батьківську спільноту у тему академічної доброчесності, адже батьки мають збагнути, що ця тема – не проєкт, не короткотривала акція, не нова мода в освіті, а саме культура. Культура формується поступово.

Корисні матеріали роботи в цьому напрямі

Художні фільми

[«Великі очі»](#)

[«Дружина»](#)

Відеоролики

[«Що таке академічна доброчесність?»](#)

[«Академічна доброчесність. Анімаційний ролик.»](#)

[«Академічна доброчесність у школі.»](#)

[«Як уникнути плагіату. Рекомендації.»](#)

[«Роль оцінювання у формуванні академічно доброчесного середовища.»](#)

[«Після школи: профорієнтація та навчання впродовж життя»](#)

[«Могилянка про академічну доброчесність»](#)

[«Оформлення списків джерел. Цитування та посилання - Короткі поради - Світлана Чуканова»](#)

[«Чесність починається з тебе»](#)

[Канал «AcademIQ. Ініціатива академічної доброчесності та якості освіти»](#)

[Сайт «AcademIQ»](#)

Інше

Антикорупційні уроки для 9-11 класів

Аналіз цього річних даних свідчить про актуальність здійснення у закладах освіти статевого виховання. Батьки та педагоги потребують допомоги фахівців психологічної служби щодо сексуальної освіти дітей. Вони мають запити щодо власної підготовки та навчання, інформаційних матеріалів та підтримки, консультацій від фахівців, а підлітків цікавлять питання щодо практики використання запобіжних засобів та методів контрацепції, статевого стосунку та методів контрацепції, дружби, кохання, ранньої вагітності.

Корисні ресурси роботи в цьому напрямі

<https://necessary.education/biology>
<https://issuu.com/fulcrumua/docs/web>
https://issuu.com/fulcrumua/docs/littlemonster_fulcrum
https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:EPF+SEXED101+2018_T2/about
<http://www.womanhealth.org.ua/resursy-fondu/drukovani-vydannya/for-adolescents-parents/>
<http://www.womanhealth.org.ua/resursy-fondu/drukovani-vydannya/for-edu-psychologist-volunteers/>
<https://childfund.org.ua/publikatsii>
<https://savechild.com.ua/teachers>
<https://savechild.com.ua/4-7>
<https://savechild.com.ua/8-11>
<https://savechild.com.ua/12-15>
<https://savechild.com.ua/bezpeka>
<https://savechild.com.ua/onlinelearning>
<https://la-strada.org.ua/biblioteka>
<https://teenergizer.org/>
<https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/korysni-posylannya/>
<https://stop-sexting.in.ua/>
<http://knowledge.org.ua/uk/seksualne-vihovannja-ditej-buklet-cifri-ta-korysni-posilannja/>

З метою підвищення рівня знань щодо сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ потрібно забезпечити масштабну первинну профілактику поширення ВІЛ-інфекції серед населення, передусім серед молодого покоління, через проведення освітньої та роз'яснювальної роботи з пропаганди здорового способу життя, духовних, морально-етичних, культурних цінностей і відповідальної поведінки; використовувати інтерактивні форми проведення профілактичних заходів (тематичних акцій, тематичних концертів, театралізованих вистав тощо); забезпечити проведення додаткових тренінгів та семінарів для підвищення обізнаності як учителів навчальних закладів, так і учнів як учасників подібних заходів.

Діагностична робота

Важливими завданнями в роботі психологічної служби у закладах освіти

є добір діагностичного інструментарію, придатного для роботи з різними категоріями здобувачів освіти та уточнення змісту та методів корекційної роботи з урахуванням результатів психологічної діагностики.

Діагностична складова психологічного забезпечення наповнюється дослідженнями особистісних параметрів та особливостей: виявлення причин труднощів у навчанні, інтелектуальному розвитку, соціально-психологічній адаптації; вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні. Психологічне забезпечення освітнього процесу неможливе без здійснення фахівцями профілактики, корекції, консультування тощо, що спирається на діагностичну складову.

Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи розроблено методичні рекомендації *«Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної служби»*.

Діагностичний мінімум розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psychologiv/psychodiahnostychna-robota/>.

Одним з основних заходів, що допоможуть зберегти методичну єдність психологічної служби та скоординованість її дій на регіональному і всеукраїнському рівнях є запровадження типових **циклограм діяльності** працівників – практичних психологів і соціальних педагогів.

Міністерство освіти і науки України рекомендує працівникам психологічної служби застосовувати у своїй діяльності методичні рекомендації, орієнтовні циклограми діяльності працівників психологічної служби різних типів закладів освіти, розроблені Українським науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи.

Матеріали розміщено на сторінці ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psychologiv/psychodiahnostychna-robota/>.

Циклограма орієнтує фахівця на виконання обов'язкових видів робіт, проте не вказує на поточну діяльність, яка передбачає ведення журналів, оформлення індивідуальних карток здобувачів освіти, протоколів психологічної діагностики та соціально-педагогічного вивчення тощо, які заповнюються за потреби. Тому у процесі планування фахівці резервують час для виконання цих видів робіт.

Також звертаємо вашу увагу, що діагностичний інструментарій для фахівців психологічної служби розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/navchalno-metodychni-materialy-dlya-psychologiv/psychodiahnostychna-robota/>

Інформуємо, що дослідницьким консорціумом до якого входять Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Український науково-

методичний центр практичної психології і соціальної роботи НАПН України; Харківський національний університет внутрішніх справ, Державна установа «Інститут охорони здоров'я дітей та підлітків НАМН України»; Державна установа «Інститут неврології, психіатрії та наркології НАМН України», Школа соціальної роботи Університету Вейна та Центр залежностей Мічиганського університету (США) реалізується медико-соціальна дослідницька програма «Українське лонгітюдне дослідження».

Метою програми є моніторинг впливу різних факторів на здоров'я українських дітей протягом життя з особливим фокусом на ризикованій поведінці щодо власного здоров'я. Детальна інформація про дослідження, опис діагностичних інструментів, записи вебінарів «Українське лонгітюдне дослідження: інструкція для дослідників» та зразки супутніх документів можливо переглянути за покликанням: <https://intellectfound.org/uk/project/uls>.

Просимо вас сприяти участі працівників психологічної служби закладів загальної середньої освіти в цьому дослідженні.

Профілактична робота

У сучасних умовах соціально-економічної кризи і карантинних заходів, пов'язаних із пандемією, істотно зростає роль психологічної служби системи освіти у наданні соціально-педагогічної і психологічної допомоги всім учасникам освітнього процесу, збереженні їхнього соціального благополуччя і психічного здоров'я та забезпеченні реалізації завдань закладів освіти.

Найбільш відомими психологічними ознаками карантину як форми ізоляції є сенсорна депривація, монотонія, одноманітність інтер'єру приміщення, дозвільний характер, гіподинамія, нудьга, похідними від яких може стати певний душевний дискомфорт і навіть депресія.

Основною метою роботи фахівця у подоланні негативних соціально-психологічних наслідків в умовах карантинних заходів є актуалізація адаптивних і компенсаторних ресурсів особистості, стабілізація емоційної сфери, мобілізація психологічного потенціалу учасників освітнього процесу, формування стійкості до стресу. Завдання фахівців психологічної служби у цей період: формування конструктивних способів вирішення складних життєвих ситуацій та адаптивних копінг-стратегій у всіх учасників освітнього процесу; стабілізація емоційної сфери особистості, формування позитивної життєвої перспективи; активізація процесів самопізнання, самосприйняття, саморегуляції і самоконтролю, побудова позитивного образу майбутнього; формування психосоціальної стійкості до стресу; надання своєчасної психологічної допомоги потерпілим від булінгу (цькування); запобігання емоційному вигоранню у батьків і педагогів; профілактика дискримінації і стигматизації людей, які хворіють або переохворіли; протидія торгівлі людьми; підвищення адаптаційних можливостей учителя до нових умов організації освітнього процесу; профілактика суїцидальної поведінки, вживання психоактивних речовин та алкогольних напоїв серед молоді, девіантної поведінки молоді (правопорушення, пияцтво, наркоманія, токсикоманія) тощо.

Профілактична робота працівників психологічної служби закладу освіти має бути націлена на створення таких умов навчання та виховання, які б

сприяли гармонійному психічному та особистісному розвитку здобувачів освіти.

На виконання Постанови Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 року № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні» (<https://zakon.rada.gov.ua/go/689-2019-%D0%BF>) Міністерство освіти і науки України протягом останніх років здійснює моніторинг наркотичної та алкогольної ситуації в Україні. Метою моніторингового дослідження є: виявлення негативних тенденцій розвитку ситуації у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, алкоголю, нових потенційно небезпечних психоактивних речовин, пов'язаної з формуванням наркотичної та алкогольної залежності у населення; виявлення нових загроз для національної безпеки, що виникають внаслідок незаконного обігу психоактивних речовин і визначення факторів, які їх викликають; підготовки пропозицій щодо запобігання поширенню незаконного обігу психоактивних речовин.

ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» здійснено збір та аналіз моніторингових даних.

З детальними результатами цього дослідження можна ознайомитися на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/>

Нормативно-правові документи щодо здійснення профілактичних заходів у закладах освіти щодо зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками:

– Закон України від 21.01.2010 р. №1824-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв» за покликанням:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1824-17;>

– Закон України від 15.02.1995 р. №62/95-ВР «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» за покликанням:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80> ;

– наказ МОН від 22.05.2018 р. № 509 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 31 липня 2018 року за № 885/32337 за покликанням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18> .

Отже, рекомендуємо керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної освіти, керівникам закладів освіти звернути увагу на здійснення профілактичних заходів у закладах освіти щодо зниження рівня вживання алкоголю та наркотичних речовин підлітками.

Наголошуємо, що особливої уваги потребують проблеми попередження насильства та жорстокого поводження з дітьми в сучасному суспільстві, які зумовлені не тільки збільшенням фактів психічного, фізичного, сексуального насильства, а і небажанням соціуму відкрито розглядати це питання.

Частина 1 статті 16 «Конвенції про права дитини» передбачає, що жодна

дитина не може бути об'єктом свавільного або незаконного втручання в здійснення її права на особисте і сімейне життя, має право на недоторканність житла, таємницю кореспонденції або незаконного посягання на її честь і гідність: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII передбачено, що керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>

Нагадуємо, що наказом Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1646, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 за № 11/34394, затверджено Порядок реагування на випадки булінгу (цькування) та Порядок застосування заходів виховного впливу: https://serch.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE34394Z.html

Звертаємо увагу, що для використання у роботі з даної проблематики можна скористатися матеріалами спеціальної рубрики: «Корисні посилання щодо теми антибулінгу», яка розміщена на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України та вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»:

<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiya-bulingu/korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu>

Нагадуємо, що держава гарантує кожному громадянину право на отримання безоплатної правової допомоги за номером Єдиного контакт-центру: **0 800 213 103** (цілодобово та безкоштовно у межах України зі стаціонарних та мобільних телефонів); номер телефону Урядової гарячої лінії з попередження домашнього насильства: 1547; телефонні номери Національної «гарячої» лінії: **0 800 500 225** або **116 111** (для дзвінків з мобільного). Важливо знати, що діти мають право безоплатно отримати послуги адвоката (складання заяв, представництво в суді).

З квітня 2020 року безоплатна правова допомога (БПД) створила в месенджері Telegram чат «Правова допомога протидії насильству», де постраждалі від домашнього насильства та свідки можуть отримати консультацію юристів щодо захисту своїх прав.

За правовою консультацією можна також звернутися, написавши повідомлення у месенджер Facebook-сторінки системи БПД, у публічний чат Telegram-каналу «Безоплатна правова допомога», у приватний чат системи БПД у Telegram або Viber, а також через мобільний застосунок «Безоплатна правова допомога».

Нормативно-правові документи щодо запобігання та протидії насильству:

Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі»;

Указ Президента України від 21 вересня 2020 року №938/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству,

насилъству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насилъства»;

Указ Президента України від 24 березня 2021 року № 119/202 «Про Національну стратегію у сфері прав людини»;

Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»;

Постанова КМУ від 30 травня 2018 р. № 453 «Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року»;

Постанова КМУ від 01 червня 2020 р. № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»

Постанова КМУ від 1 червня 2020 р. № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»;

Постанова Кабінету Міністрів України № 658 від 22.08.2018 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насилъству і насилъству за ознакою статі»;

Постанова КМУ від 24 лютого 2021 р. № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насилъству та насилъству за ознакою статі на період до 2025 року»;

Розпорядження Кабінету Міністрів України № 728-р від 10.10.2018 «Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насилъству та насилъству за ознакою статі на період до 2023 року»; наказ Міністерства освіти і науки України № 509 від 22.05.2018 «Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України»; наказ МОН від 02.10.2018 № 1047 «Про затвердження Методичних рекомендації щодо виявлення, реагування на випадки домашнього насилъства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами»;

наказ Міністерства освіти і науки України № 1646 від 28 грудня 2019 року «Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2020 р. за № 111/34394;

наказ Міністерства освіти і науки від 26.02.2020 № 293 «Про затвердження плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти»;

лист Міністерства освіти і науки України від 29.01.2019 року за № 1/11 – 881 «Рекомендації для закладів освіти щодо застосувань норм Закону України щодо протидії булінгу»;

лист Міністерства освіти і науки України від 20.03.2020 року № 6/480-20 «Про план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти»;

лист Міністерства освіти і науки України від 19.05.2020 № 6/645-20 «Щодо діяльності Національної дитячої гарячої лінії»;

лист Міністерства освіти і науки України від 13.01.2020 № 6/37-20 «Про підвищення рівня педагогічної компетенції щодо запобігання та протидії проявам насилъства в закладах освіти»;

лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2020 № 6/642-20

«Щодо реалізації проекту»;

лист Міністерства освіти і науки України від 11.02.2020 № 1/9-80 «Про затвердження наказу Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року

№1646 «Деякі питання реагування на випадки булінгу, (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти»;

лист Міністерства освіти і науки України від 31.03.2020 № 063/3996 «Про план заходів спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти»;

лист Міністерства освіти і науки України від 16.04.2020 № 063/4673 «Роз'яснення щодо застосування наказу Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 №1646»;

лист Міністерства освіти і науки України від 14.08.2020 №1/9-436 «Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)» ;

лист Міністерства освіти і науки України від 29.12.2018 № 1/9-790 щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу;

лист Міністерства освіти і науки від 10.09.2019 № 1/9-570 щодо проведення в закладах освіти Всеукраїнського тижня з протидії булінгу;

лист МОН від 20.03.2020 № 6/480-20 «Про план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти»;

лист МОН від 27.06.19 № 1/9-414 «Деякі питання щодо створення у 2019/2020 н. р. безпечного освітнього середовища, формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок»;

лист Міністерства освіти і науки України від 17.11.2020 №6/1379-20 «Щодо Європейського дня захисту дітей від сексуальної експлуатації і сексуального насильства та Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства»»;

лист МОН від 10 березня 2021 р. № 1/9-128 «Щодо необхідності проведення додаткових профілактичних заходів в середовищі дітей та підвищення обізнаності батьків».

Також рекомендуємо використовувати методичні матеріали з цього напряму роботи, схвалені МОН для використання у закладах освіти. Матеріали щодо запобігання та протидії насильству для практичного використання фахівцями розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/>

Звертаємо вашу увагу, що на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено «Банк програм для неповнолітніх у конфлікті з законом» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psychologiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/najkraschi-rozrobky-metodyky-treninhy-zhurnaly/> .

Отже, рекомендуємо керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної

освіти, керівникам закладів освіти звернути увагу на посилення профілактичної роботи з подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх.

Профілактичні програми для фахівців психологічної служби розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://docs.google.com/document/d/1zi31pjwMLqRSjoXpe5vFCkPdl8Sqs2JbSYeOITyfgk/edit>

Корекційна робота

Корекційна робота практичного психолога та соціального педагога спрямована на підвищення загального рівня розвитку дитини, заповнення прогалин її попереднього розвитку і навчання, розвиток недостатньо сформованих вмінь та навичок, підготовку дитини до адекватного сприйняття навчального матеріалу тощо.

Міністерство освіти і науки України рекомендує використовувати у роботі корекційні програми, що розміщено на сайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

https://docs.google.com/document/d/1jjQzAxFTFXdzVBaYu5OxcpqMz9gxhmtz_IsEJDisfnM/edit

Під час проведення корекційної роботи працівникам психологічної служби рекомендовано використовувати програми переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Корекційно-розвиткові програми», які отримали гриф Міністерства освіти і науки України, а саме:

- Іванюк К.В., Беляєва К.Ю. «Обережність та обачливість – помічники мого життя» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-251);
- Парубець В.В., Сидорець Н.Г. «Траєкторія лідерської позиції» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-250);
- Кубай А.О., Горніч Л.І «Емоцій дивовижний світ» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-249);
- Павленко Т.М., Котляревська О.О., Оріян А.О. «Програма психологічної корекційної роботи з підлітками з девіантною поведінкою та їх батьками» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-248);
- Гайова Т.А. «Я це можу» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-247);
- Стецюк Л.В. «Подолання дитячих страхів та розвиток емоційної стабільності дітей військовослужбовців» (лист ІМЗО від 12.05.2020 № 22.1/12-Г-246).

Матеріали розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/vseukrains-kyy-konkurs-avtors-kykh-prohram-praktychnykh-psykholohiv-i-sotsial-nykh-pedahohiv-novi-tekhnohii-u-noviy-shkoli/avtors-ki-prohramy/avtors-ki-prohramy-2020/>

Звертаємо увагу керівників закладів освіти, що практичний психолог чи соціальний педагог не повинен виконувати обов'язки дефектолога, логопеда, корекційного педагога, тож власне заняття та допомога в навчанні – не його сфера діяльності, але він може звернутися до фахівців ІРЦ за консультацією.

Перелік корекційно-розвиткових програм, типових освітніх програм, методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/osvita/zagalno-serednya-osvita/korektsiyni-programi/>

Корисну інформацію стосовно роботи з цього напрямку можна знайти на сайті Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка Національної академії педагогічних наук України за покликанням:

<http://ispukr.org.ua/>

Порядок додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових занять (послуг), які проводять (надають) фахівці (з числа працівників закладу освіти та, за потреби, додатково залучені фахівці), з якими заклад освіти або відповідний орган управління освітою укладають цивільно-правові договори, визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 14 лютого 2017 року № 88 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами» розміщеною за покликанням:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/88-2017-%D0%BF>

Консультування

Консультування – багатофункціональний вид індивідуальної та групової роботи, спрямований на вирішення запитів, з якими звертаються учасники освітнього процесу.

Звертаємо увагу, що одночасно з традиційним консультування «тет-а-тет», фахівці психологічної служби можуть впроваджувати онлайн-консультування, яке можуть проектувати через різні альтернативні комунікативні канали. Ці канали відрізняються один від одного за параметрами синхронності (синхронна або асинхронна комунікація), способу (індивідуальна або групова комунікація), типу комунікації (друкований текст або візуальна або/та голосова комунікація). Також різний ступінь залучення людини (пряма людська взаємодія, самодопомога під час використання інформації або інструкцій, опублікованих на вебсайті або онлайн інтерактивне програмне забезпечення).

Профорієнтаційну роботу на різних рівнях у закладі освіти проводять всі педагогічні працівники (вчителі-предметники, класні керівники, медичний працівник, практичний психолог, соціальний педагог тощо). Також до цього процесу залучають батьків та засоби масової інформації.

Вчителі-предметники мають включати в систему опитування та під час пояснення нового матеріалу відомості професійного характеру, зокрема, розповідати, де можна застосувати знання з даного предмету, людям яких професій вони потрібні, ознайомлювати здобувачів освіти з різними видами трудової діяльності.

Просимо звернути увагу практичних психологів/соціальних педагогів на онлайн-консультування як вид роботи і запроваджувати його у своїй трудовій діяльності. Онлайн-консультування може практикуватися як додатковий засіб, підключений до процесу консультування «тет-а-тет» або незалежний процес.

В рамках організації та проведення комунікаційної кампанії освітніх реформ в частині профорієнтаційної роботи Міністерство освіти і науки України планує створити онлайн-платформу на базі ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» з профорієнтації для здобувачів освіти з освітнім контентом, яка передбачатиме: профорієнтаційне онлайн тестування; профорієнтаційне консультування з урахуванням результатів тестування; онлайн навчання для учасників освітнього процесу.

За підсумками тестування в режимі онлайн здобувачі освіти отримають інформацію про схильності та задатки до того чи іншого виду професійної діяльності; характерологічні особливості; характеристику особистісних якостей і

особливостей поведінки; наявну адаптованість до соціально затребуваних видів професійної діяльності; ступінь розвитку здібностей; типи інтелекту в розрізі їх придатності до напрямів професійної діяльності; відповідність вимог різних професій до стресостійкості та індивідуальних рис особистості; когнітивні особливості особистості; психологічно обґрунтовані способи професійно застосувати наявні креативні здібності; типи інтелекту (здібності) особистості тощо.

Крім того, у результаті тестування здобувачу освіти буде надано список професій з коментарями та дорожня карта для подальшого визначення індивідуальної траєкторії навчання.

Таким чином, здобувачі освіти, педагогічні працівники, батьки/законні представники дітей матимуть безкоштовну можливість отримати онлайн-консультації, які будуть надавати фахівці з профорієнтаційної роботи, що допоможуть розкрити власні здібності та визначити, в якій сфері краще продовжити навчання, а згодом, і працювати здобувачеві освіти.

З метою виявлення індивідуальних нахилів та здібностей кожної дитини для цілеспрямованого розвитку і профорієнтації, сприяння активізації внутрішніх механізмів самодіяльності особистості, таких як самооцінка, самопізнання і самовдосконалення, пропонуємо методичні матеріали щодо профорієнтаційної роботи для працівників психологічної служби, що розміщено на вебсайті ДНУ «ІМЗО» за покликанням: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyi-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/proforiientatsiyna-robota/>.

Зв'язки з громадськістю

Важливим завданням системи освіти є забезпечення високої якості освіти й відповідності її потребам особистості та суспільства.

Сучасні заклади освіти мають вебсайти, які стали ефективним засобом зв'язку з учасниками освітнього процесу. З метою підвищення психологічної культури суб'єктів освітнього процесу в закладах освіти та у сім'ї радимо активно використовувати отримання інформації через Інтернет із застосуванням інтерактивних форм.

У 2020/2021 навчальному році було рекомендовано створити на сайті закладу сторінку «Кабінет психолога/соціального педагога», яка допоможе підвищити ефективність процесу навчання, активізувати пізнавальну діяльність учасників освітнього процесу, підвищити рівень професійної майстерності педагогів, виявити рівень психолого-педагогічної компетентності батьків, створити активну систему підтримки сімейного виховання, через використання інформаційно-комунікативних технологій, залучити батьків до участі в освітньому процесі закладу освіти, підвищити психологічну культуру учасників освітнього процесу тощо.

Звертаємо увагу, що забезпеченість комп'ютерною технікою фахівців психологічної служби на низькому рівні, тому місцевим органам управління освітою, керівникам закладів освіти потрібно створити належні матеріальні та технічні умови для ефективної реалізації цього напрямку роботи.

Організаційно-методична робота

Одним із головних інструментів фахівця психологічної служби є планування. Орієнтирами у плануванні роботи практичного психолога і соціального педагога закладу освіти є нормативно-розпорядчі документи. З

іншого боку, перспективне та річне планування діяльності закладу освіти є важливою підставою узгодження плану діяльності фахівців психологічної служби із потребами закладу освіти.

Перелік нормативно-правового забезпечення фахівців психологічної служби у системі освіти України, що постійно оновлюється та доповнюється, розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням:

<https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/informatsijna-baza-psycholohiv-ta-sotsialnyh-pedahohi/>

Поточну роботу фахівець психологічної служби закладу освіти фіксує в журналі практичного психолога/соціального педагога відповідно до листа МОН від 24.07.2019 № 1/9-477 «Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України» за покликанням:

https://docs.google.com/document/d/1UY_xe_kXCqYFOKgjZjd5xA4-KbSBzIef-qWQoEWugPs/edit).

Цей напрям роботи працівників психологічної служби відповідно до наказу МОН від 28.12.2006 № 864 «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки України» охоплює складання планів роботи, складання звіту про виконану роботу, підготовку до проведення тренінгів, ділових ігор тощо з учнями (дітьми), батьками, підприємцями, педагогічних консилиумів, виступів на батьківських зборах, педагогічних нарадах, семінарах для педагогів, виховних годин з учнями (дітьми), навчальних занять (курси за вибором, факультативи, гуртки), роботу в бібліотеці, самопідготовку, консультації в навчально-методичних та наукових центрах (закладах), участь в навчально-методичних семінарах (нарадах) психологів, соціальних педагогів.

Важливою складовою планування діяльності працівників психологічної служби є організаційно-методична робота. Її метою є організація власної діяльності, аналіз та узагальнення результатів, підвищення власного професіоналізму шляхом самоосвіти.

Питання організації та забезпечення належного науково-методичного супроводу практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти в об'єднаних територіальних громадах в умовах децентралізації висвітлено у монографії: Науково-методичне забезпечення діяльності психологічної служби системи освіти в умовах децентралізації (моделі, досвід) : колективна монографія / наук. ред. В.Г. Панок. – Київ : Ніка-Центр, 2020. – 152 с. Зі змістом монографії можна познайомитись за покликанням: <https://lib.iitta.gov.ua/722337/1/nauk-metod-zabezp-dialnosti.pdf>

Звертаємо увагу керівників закладів освіти, що працівники психологічної служби, закладу освіти (практичні психологи та соціальні педагоги) здійснюють діяльність як у закладі освіти (психологічна просвіта, діагностична, консультативна, освітня діяльність, обробка результатів досліджень тощо), так і за його межами (підготовка до проведення заходів, оформлення робочої документації, планування, звітність, самоосвіта, робота у навчально-методичних та наукових центрах, громадських організаціях тощо).

Професійна майстерність фахівців психологічної служби

Звертаємо увагу, що у 2021/2022 навчальному році триває Всеукраїнський конкурс авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» (наказ Міністерства освіти і науки України від 31 травня 2018 року № 555, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 26 червня 2018 року за № 744/32196, розміщено за покликанням: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0744-18>).

Метою конкурсу є виявлення та поширення кращого досвіду, оптимізація інноваційної діяльності працівників психологічної служби, підвищення професійної компетентності, якості програм, реалізації творчого потенціалу, престижності професії практичних психологів та соціальних педагогів.

Конкурс проводиться щорічно на засадах відкритості, прозорості та гласності за однією номінацією, визначеною організатором, у три етапи, окремо для практичних психологів та соціальних педагогів:

Форма проведення конкурсу заочна.

Номінацією 2021/2022 навчального року визначено «Просвітницькі програми», спрямовані на формування психологічних знань, підвищення рівня психологічної культури і психологічної компетентності учасників освітнього процесу (наказ МОН від 01.07.2021 № 571 «Про проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Просвітницькі програми» за покликанням:

<https://drive.google.com/file/d/1XOobs6LOzDddv6-FAxP83c69CJP1EhNR/view>).

Отже, у 2021/2022 навчальному році керівникам обласних, районних, міських департаментів (управлінь, відділів) освіти і науки, закладів післядипломної освіти для організації належного психологічного, соціально-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу необхідно вжити заходів щодо:

- сприяння забезпеченню ставками практичного психолога та соціального педагога у закладах освіти відповідно до нормативної потреби;
- сприяти забезпеченню закладів освіти практичними психологами, соціальними педагогами;
- сприяти забезпеченню навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби методистами;
- стовідсоткового забезпечення фахівців психологічної служби закладів освіти окремими робочими кабінетами;
- забезпечення фахівців психологічної служби закладів освіти, зокрема навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій, інформаційно-комунікаційними технологіями, підключенням до мережі Інтернет;
- розгляду на питання про стан і розвиток психологічної служби в ТГ, місті, районі, області;
- покращення методичного та технічного забезпечення діяльності працівників психологічної служби, особливо в закладах освіти новостворених територіальних громад;
- проведення для фахівців психологічної служби закладів освіти занять, семінарів, тренінгів для підвищення фахової компетентності;

- організації та проведення Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі»;
- організації та проведення моніторингових досліджень;
- запровадження на сайті закладу освіти сторінки «Кабінет психолога/соціального педагога» та онлайн-консультування;
- психологічного і соціально-педагогічного забезпечення та супроводу інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, консультативної і просвітницької роботи з батьками;
- посилення роботи зі здійснення профілактичних заходів у закладах освіти щодо зниження рівня вживання алкоголю та психоактивних, наркотичних речовин підлітками;
- посилення профілактичної роботи з подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх;
- забезпечення захисту прав і свобод дітей, створення безпечного середовища (запобігання насильству в закладі освіти та домашньому насильству);
- проведення просвітницько-профілактичних заходів щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ тощо;
- проведення просвітницько-профілактичних заходів з учасниками освітнього процесу щодо медіаграмотності, медіазахисту та цифрової гігієни.